

**בספר של חוקר
צעיר טמון חומר
נכפך. הוא מגלה
מדוע ירדה מפ"ם
והגיעה למצבה
הנוכחי**

טורגדיה ושמה מפ"ם

עלמה טור, העולם הזה

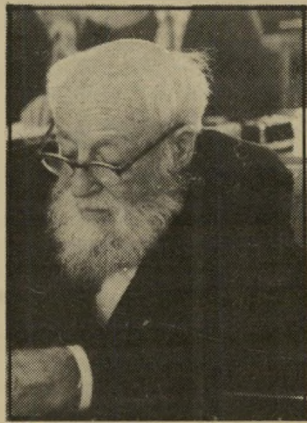

יוסי אמיתי
חוץ מפ"ם מונער

כאשר נפטר, ב-1980, השאיר אחריו את הארכיון המסודר, שבו עשה אמיתי שימוש רב. המסקנה המתבקשת מן החומר הזה: למרות דיבוריה הרמים על אהוות עמי וסוציאליזם, השתתפה מפ"ם בכל המעשים שהיו קשורים בגירוש הערבים מן השטחים שנכבשו ב-1948, הפקעת אדמותיהם של המגורשים והנשיאת ארים כאחד, וקביעת המישטר האנטי-ערבי שקם כמדינה.

אמנם, בכל פעם הרימה מפ"ם קול נגד המעשים האלה, אך במזירה התאימה את עצמה והפיקה את הרווח המירבי מן המעשים שנעשו.

בכל פעם המציאה המפלגה דיאלקטיקה מפולפלת כדי לגשר על פני התהום שבין הדיבור והמעשה. המילה האופיינית למפ"ם היתה "תוך" — כאילו שר החלק הראשון של המישטר, לפני המילה "תוך", קבעה את העקרון היפה, והחלק השני, אחרי "תוך", את המסך קנה המעשית ההפוכה, או להיפך. למי של, על דרך ההלצה: "שמירה על רווח חת הערבים תוך גירושם מן הארץ." מפ"ם לא היתה גרועה ממיפלגות

יצחק טבנקין

חבריו לוקחים חלק בביורה...

גול למרות שלא ריגל, וקבעו כי "הדעת אינה סובלת" מצב מישפטי כזה. כתוצאה מכך שונה החוק. אהרונוביץ, גיבורו של אמיתי, אסף כל ימיו חומר בקפדנות מדעית. הוא היה היסטוריון מלידה, למרות שהיה פעיל בעצמו באירועים שאותם תיאר

שימש בו כמזכיר ולמד תוך כדי כך מיוזמתו. הספר נקרא אהוות עמים במ"מ — מפ"ם 1948-1954: עמדות בסוגיית ערביי ארץ-ישראל. מאחורי השם הארוך והמלומד חבוי חומר נפץ. זהו חומר אקטואלי — כי כל מה שמתגלה בספר זה קיים גם כיום. הב"עיות האקטואליות ביותר בישראל של 1988 — "טראנספר", האינתיפאדה, בעיית ההכרה ביישות פלסטינית — היו קיימות כבר אז. אמיתי מגלה מה דובר על כך בחדרי-חדרים, ומה נשמר בפרוטוקולים הסודיים.

חלק ניכר מן החומר נמצא בארכיונו הפרטי של איש, שהיה הריג במפ"ם. אהרון ("אהרונוביץ") כהן, חבר קיבוץ שרעהמקים, היה כמעט מנודה במפ"ם בגלל עמדותיו המרחיקות לכת והבלתי-מתפשרות בעניין הערבי. לשיא הגיעו הדברים כאשר נאסר ב-1958 על-ידי השב"כ של איסר הראל והואשם בריגול למען ברית-המועצות. במישפט הוכח שאכן קיים מגע עם ריים עם שליח סובייטי, שפעל בארץ כמרעון, אך שלא מסר לו שום חומר סודי. למרות זאת נדון למאסר. השופ"טים קבעו שהם נאלצים להרשיעו בריי

האמלט, נסיך מרחביה

בריביירה הצרפתית, וקראו למישטרה הבריטית כדי לגרש ממנה את עובדיה — במה זה היה שונה מכיבוש בכוח, חוץ מאשר בהודעתם של היהודים עצמם!

החקלאות היהודית החדשה, העבודה העברית — מבחינה יהודית היו אלה רעיונות נשגבים, נאצלים, חלק מן המאבק לשיחורר לאומי וחברתי, למען חברה צודקת והפיכת הפירמידה החברתית. אולם מבחינה ערבית, זה היה נישול, גירוש, אסון. מפ"ם התמודדה עם סתירה זו במילים, בסיס-מות. היא יצרה לעצמה עולם צודק ויפה, שהיה שונה מאוד מן המציאות האובייקטיבית.

וכאשר התנגדו הערבים, עמדו אנשי מפ"ם בשורה הראשונה של המגנים מפני ההתקפה הבלתי-נמנעת. גם היא, כמו האחרים, דיברה על "פרעות", על "כנופיות", על "מאורות רמזחים" — והיא משתמשת במושגים אלה עד עצם היום הזה. אז גם נולד המסוק הצני, אשר יוחס עוד לפני 1948 לאיש השומר הצעיר: "אני מסתכל בעיני הערבית מבעד לכונות הרובה".

סתירה זו, על היבטיה הנפשיים והמעשיים, היא שהעניקה לה האמלט הפ"מי את המימד הטרואגי. מפ"ם לא היתה מיפלגה צבועה או מתחסדת. במחלט לא. היא חיתה בסתירה קיומית מתמדת. ומכיוון שהיא חתכה את מיטב הנוער, היא הנחילה גם לו את הסתירה הזאת.

בסתירה זו ניצחה המגמה הנחלנית תמיד את המגמה האידיאולוגית. מפ"ם היתה תמיד בראש הראשונה מיפלגה "מגשימה", מיפלגה לאומית והתיישבותית, ורק בדרגה שניה מיפלגה אינטר-נציונליסטית שוחרת-אהווה. שלושת הציוונים — "לציונות, לסוציאליזם, לאהוות-עמים" — לא במי-קרה הופיעו בסדר זה. הם לא היו שווים-עמד. מבחינת היכולת להשיגם על הפראקטיקה, להבדיל מן התיאוריה, היה המרחק ביניהם רב. כפי שלילגל משה שרת: במפ"ם קיימת "סתירה בין המידרש והמעשה".

כאשר נפתחה לפתע, במילחמת תש"ח, ההזדמנות לקחת בכוח שיטחי-אדמה עצומים ולגרש את תושביהם — עובדי-אדמה ופועלים — עטה מפ"ם על המציאה, אחרי היסוס קל שבקלים. זוהי המסקנה העיקרית הנובעת, לדעתי, ממחקרו היסודי והמוסמך של יוסי אמיתי.

אורי אבנרי

אורי אבנרי כתב הקדמה לסיפור של יוסי אמיתי. להלן קטעים ממנה:

במילחמת-העצמאות משכה מפ"ם את ליבם של רבים. גם אני הצבעתי בעדה בבחירות לכנסת הראשונה. הייתי חייל. כמה שבועות לפני כן נפצעתי. לקחו אותי מבית-ההבראה לקלמי, והטלת את הפתק מ'.

זה היה כמעט מובן מאליו. מפ"ם של אז — מפ"ם המאוחדת — היתה מיפלגת הלוחמים, מיפלגת ה"חברה", מיפלגת הפלמ"ח ושאר החטיבות הק"י. ביות נדף ממנה ריח-ניחוח של ארצישראליות אמיתית, שורשית. היא דיברה על שלום ואהוות עמים, ובשלהי מילחמה ארוכה ואכזרית זה היה המסר שרצינו לשמוע.

כל האנשים שהערצנו והערצנו בימי המילחמה — החל ביצחק שדה ויגאל אלון וכלה בשמעון אבידן ("גבעתי") — היו אנשי מפ"ם.

עכשיו אני תמה אם הייתי מצביע בעד מפ"ם בנואר 1949, אילו ידעתי אז מה שאני יודע כיום, תודות לסיפור המאריך של יוסי אמיתי.

מבין כל המיפלגות שהיו אז במדינה החדשה, מפ"ם היתה המעניינת ביותר. היה בה תמיד משהו טראגי.

כבר אז דמתה מפ"ם בעיניי להאמלט, נסיך דני-מארק. גוף שלא ידע להחליט. גוף שנקרע בין מחשבות ומעשים. גוף שסבל מפיצול האישינות. שתי נשמות התרוצצו במפ"ם בכלל, ובהשומר הצעיר בפרט. הנשמה האחת ציוונית: להתיישב! לכבוש את האדמה! לכבוש את העבודה! הנשמה השנייה קראה לאהוות-עמים, לצדק לאומי ובינ-לאומי, לעולם המחור.

באידיאולוגיה של מפ"ם לא היתה סתירה בין השתיים. הן היו חלקים של ישות אחת. הן השלימו זו את זו.

אבל זה היה מעשה של הונאה עצמית. כמעט כל התיישבות היתה בחכרה על אדמה ערבית. מבחינתו של עובד-האדמה הפלסטיני, לא היה הבדל בין אדמה שנרכשה על-ידי היהודים בכסף ובין אדמה שנלקחה בכוח. כאשר קצו היהודים בכסף טוב אדמה מן ה"אפנדי" שגר בבירות או

יש ום אדם לא עורר שינאה במיפ" לגת-הפועלים-המאוחדת כמו ה"ר משה סנה. הוא סולק ב-1953 מן המפלגה, ועשרות מחסידיו גורשו מב"תיהם ומקיבוציהם. רבים מהם הגיעו איתו למפלגה הקומוניסטית.

כיום מופיע חניכו האישי של סנה, יאיר צבן, בראש רשימת מפ"ם לכנסת. על פי תעמולת-הבחירות של המיפלג, גה, אין הוא רק מס' 1, אלא המנהיג המרכזי של המפלגה. תמונתו מפא"רות את מודעות-הבחירות, במקום המ"צע, כסיגנון שלא היה בעבר אופייני למיפלגה זו.

די כעובדה זו, כדי להטיל אור על מצבה של מפ"ם. היא נכנסת למערכת בחירות זו בקומה שפופה. הסקרים מנבאים לה מעמד של מיפלגת-ריסוס קטנה. אחריו שלא השתתפה בבחירות במשך יותר מ-20 שנים, נראית מפ"ם כאנאכרוניזם מוזר, "מיפלגה היסטורית השייכת בעצמה להיסטוריה", כפי שהתלוצץ יוסי אמיתי.

קשה להעלות כיום על הדעת שזאת היתה פעם מיפלגה מסררת, נציגות הדור הצעיר, הי-צירה וההגשמה, שהיתה הי-מיפלגה השניה בגודלה בבחירות לכנסת הראשונה, כאשר צברה 14.7% של הקולות.

הניירות של אהרונוביץ

איך ירדה מיפלגה זו מנכסיה, עד שהיא לוחמת עתה על עצם קיומה? מה קרה לה? מתי זה קרה? יתכן שחלק מן התשובה ניתן למצוא בסיפורו של יוסי אמיתי, חניך מפ"ם מנעורי, חבר קיבוץ גבולות של השומר הצעיר מיום היווסדו. אמיתי, בנו של נהג-אוטובוס תל-אביבי, פרש ממפ"ם בסוף שנות ה-60 בגלל הסיבות הנרמזות בסיפורו. אך הוא נשאר בקיבוץ,

* בפעם האחרונה התייצבה לבחירות 1965. והשיגה 79.985 קולות.

איכיון העולם הזה

משה סנה
תורת סטאלין הצליחה!

אחרות. להיפך, היא היתה טובה יותר. חשיפת עמדותיה האמיתיות במילחמת-העצמאות מטילה אור על מצב ההנהגה הציונית כולה, שמעשיה היו מנוגדים לתעמולה שבפיה. הטרראגדיה של מפ"ם היא חלק מטרראגדיה כללית יותר, ואולי החלק האופייני ביותר.

כנוכיות האי"ב

הקרה במילחמת-העצמאות? על כך נכתבו אלפי ספרים, רובם סיפרי-ריית-עמולה לטובת ישראל או לטובת הערבים.

אמיתי מגלה את האמת הכלולה במיסמכים של אותה תקופה, בעיקר מן הדיונים הפנימיים של מפ"ם. הם התנהלו בין שני המרכיבים של מפ"ם: ראוי: אנשי השומר הצעיר, המהווים את מפ"ם כיום, ואנשי אחרות-העבודה, שהצטרפו לימים למיפלגת-העבודה.

ביולי 1948 שאל נציגי מפ"ם את ראש-הממשלה במועצת-המדינה הומינית: "האם ידוע לך כי ישובים ערביים, שלא השתתפו בפעולות צבאיות נגד מדינת-ישראל, ושלא נתנו מחסה לכ"נופיות האוייב, ואשר תושביהם עוזבים את גבול שילטונם של ממשלתנו — נהרסים והולכים?"

השיב דויד בן-גוריון: "לא ידוע לי, ואין סמכות ממשלתית לכך. פעילות כזאת אסורה במפורש מחוץ לשעות לחימה ממש". זה היה, כמובן, שקר גמור. מעניינת לשון השאלה עצמה. מה: איש-מפ"ם הצדיק בה למי עשה את הרס הכפרים הערבי